

Lịch sử của Kinh đào Panama

- A history of the Panama Canal — and why Trump can't take it back on his own

© Will Weissert, Juan Zamrano và Gary Field @ [AP](#) (24/12/24)

Construction of locks on the Panama Canal, 1913 (Ảnh minh họa). © [Wiki](#)

Panama City (AP) — Teddy Roosevelt đã từng tuyên bố Kinh đào Panama là “một trong những kỳ tích mà người dân nước cộng hòa này sẽ nhìn lại với niềm tự hào cao nhất”. Hơn một thế kỷ sau, Donald Trump đang đe dọa sẽ lấy lại tuyến đường thủy này cho chính nước cộng hòa này.

Tổng thống đắc cử đang lên án việc tăng phí mà Panama áp dụng để sử dụng tuyến đường thủy nối liền Đại Tây Dương và Thái Bình Dương. Ông nói rằng nếu mọi thứ không thay đổi sau khi ông nhậm chức vào tháng tới, "Chúng tôi sẽ yêu cầu Kinh đào Panama được trả lại cho Hoa Kỳ, toàn bộ, nhanh chóng và không cần thắc mắc."

Trump từ lâu đã đe dọa các đồng minh bằng hành động trừng phạt với hy vọng giành được sự nhượng bộ. Nhưng các chuyên gia ở cả hai nước đều rõ ràng: Trừ khi ông ta gây chiến với Panama, Trump không thể giành lại quyền kiểm soát kinh đào mà Hoa Kỳ đã đồng ý nhượng lại vào những năm 1970.

Sau đây là cách chúng tôi đến được đây:

Kinh đào là gì?

Iroquois Lock on the Saint Lawrence Seaway. © [Wiki](#)

Đây là tuyến đường thủy nhân tạo sử dụng một loạt các cổng ([lock gate](#)) tự động (Water navigation) và hồ chứa dài hơn 51 dặm (82 km) để cắt qua giữa Panama và kết nối Đại Tây Dương và Thái Bình Dương. Tuyến đường này giúp tàu thuyền không phải đi thêm khoảng 7.000 dặm (hơn 11.000 km) để đi vòng qua Mũi Horn ở mũi

phía nam của Nam Mỹ.

Cơ quan Quản lý Thương mại Quốc tế Hoa Kỳ cho biết kênh đào này giúp các doanh nghiệp Hoa Kỳ tiết kiệm "thời gian và chi phí nhiên liệu đáng kể" và cho phép giao hàng nhanh hơn, điều này "đặc biệt quan trọng đối với các loại hàng hóa nhạy cảm về thời gian, hàng hóa dễ hư hỏng và các ngành công nghiệp có chuỗi cung ứng đúng lúc".

Ai đã xây dựng nó?

Nỗ lực xây dựng một kênh đào qua Panama do Ferdinand de Lesseps, người xây dựng Kênh đào Suez của Ai Cập, khởi xướng bắt đầu vào năm 1880 nhưng chỉ tiến triển được hơn chín năm trước khi phá sản.

Sốt rét, sốt vàng da và các bệnh nhiệt đới khác đã tàn phá lực lượng lao động vốn đã phải vật lộn với địa hình đặc biệt nguy hiểm và điều kiện làm việc khắc nghiệt trong rừng, cuối cùng đã cướp đi sinh mạng của hơn 20.000 người, theo một số ước tính.

Panama khi đó là một tỉnh của Colombia, nơi đã từ chối phê chuẩn một hiệp ước năm 1901 sau đó cấp phép cho các lợi ích của Hoa Kỳ xây dựng kênh đào. Roosevelt đã phản ứng bằng cách điều động các tàu chiến Hoa Kỳ đến bờ biển Đại Tây Dương và Thái Bình Dương của Panama. Hoa Kỳ cũng đã viết trước một bản hiến pháp sẽ sẵn sàng sau khi Panama giành được độc lập, trao cho lực lượng Hoa Kỳ "quyền can thiệp vào bất kỳ phần nào của Panama, để tái lập hòa bình công cộng và trật tự hiến pháp".

Một phần vì quân đội Colombia không thể vượt qua những khu rừng rậm rạp nên Panama đã tuyên bố độc lập mà không đổ máu chỉ trong vòng vài giờ vào tháng 11 năm 1903. Panama đã sớm [ký một hiệp ước cho phép một nhóm do Hoa Kỳ đứng đầu bắt đầu xây dựng](#).

[Theo](#) một nghiên cứu, khoảng 5.600 công nhân đã tử vong trong quá trình xây dựng do Hoa Kỳ chỉ đạo.

Tại sao Hoa Kỳ không còn kiểm soát kênh đào nữa?

Tuyến đường thủy này được mở vào năm 1914, nhưng ngay lập tức một số người Panama bắt đầu đặt câu hỏi về tính hợp lệ của quyền kiểm soát của Hoa Kỳ, dẫn đến cái mà người dân nước này gọi là "cuộc đấu tranh thế hệ - generational struggle" để tiếp quản tuyến đường thủy này.

Hoa Kỳ đã hủy bỏ quyền can thiệp vào Panama vào những năm 1930. Đến những năm 1970, khi chi phí hành chính tăng mạnh, Washington đã mất nhiều năm đàm phán với Panama để nhượng lại quyền kiểm soát tuyến đường thủy này.

Chính quyền Carter đã làm việc với chính phủ của Omar Torrijos. Hai bên cuối cùng đã quyết định rằng cơ hội tốt nhất để phê chuẩn là đệ trình hai hiệp ước lên Thượng viện Hoa Kỳ, "Hiệp ước trung lập vĩnh viễn - Permanent Neutrality Treaty" và "Hiệp ước kinh đào Panama - Panama Canal Treaty".

Điều đầu tiên, tiếp tục mãi mãi, trao cho Hoa Kỳ quyền hành động để đảm bảo kinh đào vẫn mở và an toàn. Điều thứ hai nêu rằng Hoa Kỳ sẽ trao lại kênh đào cho Panama vào ngày 31 tháng 12 năm 1999 và đã chấm dứt sau đó.

Cả hai đều được ký vào năm 1977 và phê chuẩn vào năm sau. Các thỏa thuận vẫn được duy trì ngay cả sau năm 1989, khi Tổng thống George HW Bush xâm lược Panama để lật đổ nhà lãnh đạo Panama Manuel Noriega.

Vào cuối những năm 1970, khi các hiệp ước chuyển giao đang được thảo luận và phê chuẩn, các cuộc thăm dò cho thấy khoảng một nửa người Mỹ phản đối quyết định nhượng quyền kiểm soát kinh đào cho Panama. Tuy nhiên, vào thời điểm quyền sở hữu thực sự thay đổi vào năm 1999, dư luận đã thay đổi, với khoảng một nửa người Mỹ ủng hộ.

Kể từ đó chuyện gì đã xảy ra?

Việc quản lý kênh đào đã hiệu quả hơn dưới thời Panama so với thời kỳ Hoa Kỳ, [với lưu lượng giao thông tăng 17% giữa các năm tài chính 1999 và 2004](#). Cử tri Panama đã chấp thuận cuộc trưng cầu dân ý năm 2006 cho phép mở rộng đáng kể kinh đào để có thể tiếp nhận các tàu chở hàng hiện đại lớn hơn. Việc mở rộng kéo dài đến năm 2016 và tốn hơn 5,2 tỷ đô la.

Tổng thống Panama [José Raúl Mulino](#) phát biểu trong một video vào Chủ Nhật rằng *"mỗi mét vuông của kinh đào đều thuộc về Panama và sẽ tiếp tục như vậy"*. Ông nói thêm rằng, trong khi người dân đất nước ông đang chia rẽ về một số vấn đề quan trọng, "khi nói đến kinh đào và chủ quyền của chúng tôi, tất cả chúng ta sẽ đoàn kết dưới lá cờ Panama".

Giá vận chuyển đã tăng do hạn hán năm ngoái ảnh hưởng đến các **canal locks** (là thiết bị dùng để nâng và hạ thuyền, tàu và các phương tiện đường thủy khác giữa các đoạn nước có mực nước khác nhau trên sông và kinh rạch - canal locks change the water level in the canal so boats can go up and down hills. A lock is a stretch of canal that is blocked off at each end by solid gates. These gates are opened or closed to allow water to fill or drain from the lock), buộc Panama phải cắt giảm mạnh lưu lượng vận chuyển qua kinh đào và tăng giá cước để sử dụng kênh đào. Mặc dù mưa đã trở lại, Panama cho biết có thể cần tăng phí trong tương lai vì họ đang tiến hành cải thiện để đáp ứng nhu cầu vận chuyển hiện đại.

Mulino cho biết phí sử dụng kinh đào "không được ấn định một cách tùy tiện - not set on a whim".

Jorge Luis Quijano, người giữ chức quản lý tuyến đường thủy này từ năm 2014 đến năm 2019, cho biết tất cả người sử dụng kinh đào đều phải chịu mức phí như nhau, mặc dù mức phí này khác nhau tùy theo kích cỡ tàu và các yếu tố khác.

Quijano cho biết: "Tôi có thể chấp nhận rằng khách hàng của kinh đào có thể phàn nàn về bất kỳ mức tăng giá nào. Nhưng điều đó không có nghĩa là họ có lý do để cân nhắc việc lấy lại nó".

Tại sao Trump lại nêu vấn đề này?

Tổng thống đặc cử cho biết Hoa Kỳ đang bị "lừa đảo - ripped off" và "tôi sẽ không chấp nhận điều đó".

"Nó đã được trao cho Panama và người dân Panama, nhưng nó có những điều khoản — bạn phải đối xử công bằng với chúng tôi. Và họ đã không đối xử công bằng với chúng tôi," Trump nói về hiệp ước năm 1977 mà ông cho là "ngu ngốc" đã trả kinh đào cho Panama.

Hiệp ước trung lập trao cho Hoa Kỳ quyền hành động nếu hoạt động của kinh đào bị đe dọa do xung đột quân sự — nhưng không có quyền tái khẳng định quyền kiểm soát.

Quijano cho biết: "Không có điều khoản nào trong thỏa thuận trung lập cho phép lấy lại kinh đào". "Về mặt pháp lý, trong những trường hợp bình thường, không có cách nào để thu hồi lãnh thổ đã được sử dụng trước đó".

Trong khi đó, Trump vẫn chưa nói ông sẽ thực hiện lời đe dọa của mình bằng cách nào.

Benjamin Gedan, giám đốc Chương trình Mỹ Latinh tại Trung tâm học giả quốc tế Woodrow Wilson ở Washington, cho biết: "Có rất ít không gian để xoay xở, nếu không có cuộc xâm lược Panama lần thứ hai của Hoa Kỳ, để giành lại quyền kiểm soát Kinh đào Panama trên thực tế".

Gedan cho biết lập trường của Trump đặc biệt khó hiểu vì Mulino là một người bảo thủ ủng hộ doanh nghiệp và đã "có nhiều động thái khác để chứng tỏ rằng ông muốn có mối quan hệ đặc biệt với Hoa Kỳ". Ông cũng lưu ý rằng Panama trong những năm gần đây đã xích lại gần Trung Quốc hơn, nghĩa là Hoa Kỳ có lý do chiến lược để duy trì mối quan hệ thân thiện với quốc gia Trung Mỹ này.

Panama cũng là đối tác của Hoa Kỳ trong việc ngăn chặn tình trạng nhập cư bất hợp pháp từ Nam Mỹ — có lẽ là ưu tiên chính sách lớn nhất của Trump.

Gedan cho biết: "Nếu bạn định gây chiến với Panama về một vấn đề nào đó, bạn không thể tìm thấy vấn đề nào tệ hơn vấn đề kinh đào".

- Weissert đưa tin từ West Palm Beach, Florida và Fields từ Washington. Amelia Thomson-Deveaux đã đóng góp cho báo cáo này từ Washington.

- Cách lock gate hoạt động. © Ảnh [maritimeinsight](#)

- (*) **canal locks - lock gate:** là thiết bị dùng để nâng và hạ thuyền, tàu và các phương tiện đường thủy khác giữa các đoạn nước có mực nước khác nhau trên sông và kênh rạch - canal locks change the water level in the canal so boats can go up and down hills. A lock is a stretch of canal that is blocked off at each end by solid gates. These gates are opened or closed to allow water to fill or drain from the lock)

- **Chi phí đi qua Kênh đào Panama là bao nhiêu?** Các cơ quan quản lý kênh đào Panama tính phí cầu đường bằng cách sử dụng hệ thống gọi là Hệ thống đo lường toàn cầu kênh đào Panama (PC/UMS), dựa trên tiêu chuẩn đo lường tàu quốc tế được thiết lập bởi Công ước quốc tế về đo lường tàu biển năm 1969... [Đọc thêm...](#)